

NORDSTREAM 2: Tvillingrøret til NordStream 1 ville ha doblet transportkapasiteten til EU i Østersjøen til 110 BCM.

Ukraina og energiens geopolittikk

Dersom den norske eksportkapasiteten for gass skal, kan eller bør økes ytterligere på sikt, kan en LNG-terminal ved et av landanleggene i Sør-Norge vurderes. Det vil gi mer fleksibilitet enn flere rørledninger i et stadig mer diversifisert og globalisert gassmarked. Energiens geopolittikk har blitt en tydeligere ramme også for norsk energipolitikk, skriver Ole Gunnar Austvik.

Det russiske angrepet på Ukraina har bidratt til å sette søkelyset på olje og gass som strategiske varer av geopolitisk betydning. Utover at de er handelsvarer, er energi del av et lands kritiske infrastruktur med bred innen- og utenrikspolitisk betydning. Tilgang til energi til overkommelige priser var en viktig bakgrunn for opprettelsen av det Internasjonale energibyrået (IEA) i 1974, etter den første oljekrisen.

GJENSIDIG AVHENGUGHET: I Ukraina-krisen er handelen med naturgass det energipolitiske hovedfokuset. Gassrørledningene binder EU-land og Russland mer ensidig sammen enn i oljehandelen. Avbrudd kan skje ved at EU eller Russland stopper gasshandelen, eller ved at krigshandlinger ødelegger infrastrukturen. Prisene har vi allerede sett gå høyt i været.

I dag er EU(-land) og Russland gjensidig avhengige av å kjøpe fra og selge gass til hverandre. Det er vanskelig for den ene part en helt å frigjøre seg fra den andre, i det minste tar det lang tid.

Russland er Europas største gasseksportør og dekker over 40 prosent av EUs gassimport, med Norge som nummer to med drøyt 25 prosent. Innen EU er Øst-Europa generelt mer avhengige av russisk gass enn i Vest-Europa.

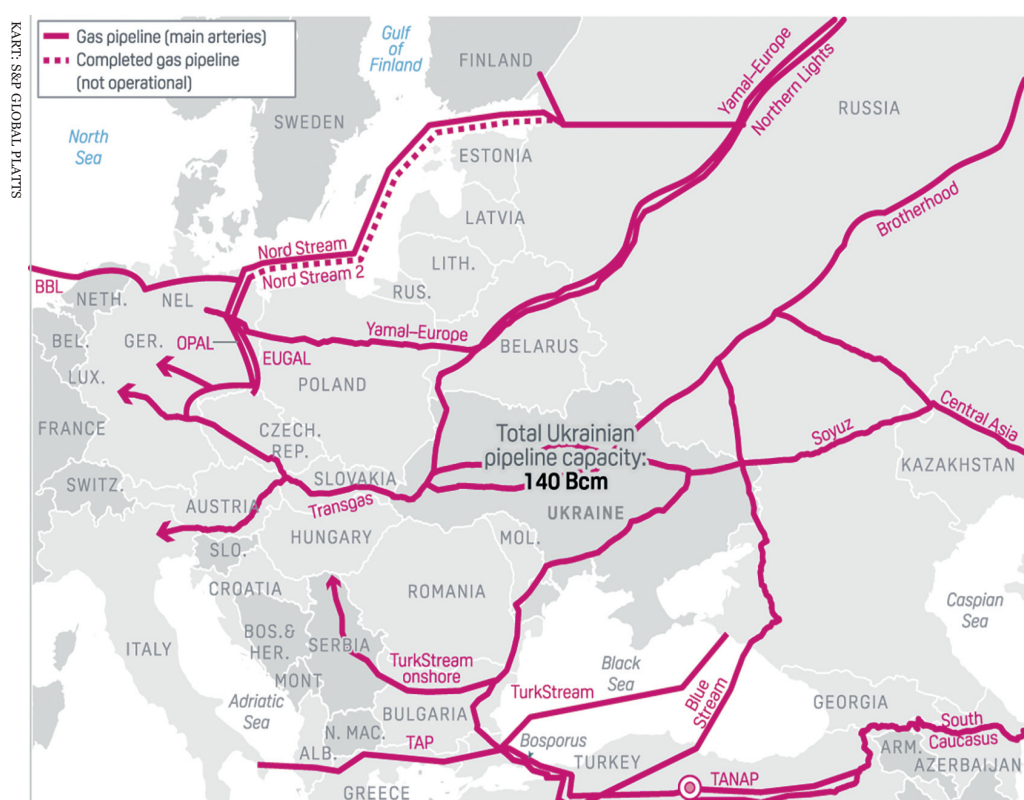
Samtidig er Russland avhengig av olje og gasseksporten til

EU. Olje og gass står for en stor andel av russiske eksportinntekter og statlige inntekter. Den gjensidige energiavhengigheten mellom EU og Russland er et kompliserende element hvordan partene kan straffe hverandre uten å skyte seg selv i foten. Spesielt gjelder dette den nylig ferdigstilte NordStream 2.

100 MILLIARDERS-RØR: NordStream 2 er en over 1200 km lang gassrørledning under Østersjøen fra Ust-Luga nær St. Petersburg i Russland til Lubmin nær Greifswald i Tyskland. Den var ferdigstilt i september 2021, men er ikke satt i drift. Prisen var ca. 100 milliarder NOK. Russiske Gazprom har betalt for ca. halvparten, resten er betalt av ulike vestlige selskaper. NordStream 2 går parallelt med NordStream 1 som har vært i drift siden 2011. Hver av rørledningene har en kapasitet på 55 milliarder kubikkmeter (BCM) årlig. Til sammen kan de to ledningene levere over en fjerdedel av EUs gassforbruk, eller nesten like mye som den samlede norske gasseksporten. Rørledningen har ikke blitt satt i drift i påvente av tysk reguleringsgodkjenning, og er nå videre utsatt på ubestemt tid etter invasjonen av Ukraina.

ET POLITISK VÅPEN: Også tidligere har det vært motstand mot byggingen av Nord Stream 2. Viktige argumenter har vært at den vil øke den russiske dominansen i det europeiske gassmarkedet, gjøre EU-land mer avhengige av russisk gass, at den kan bli brukt som et politisk våpen og press i en krise, og gi Russland store inntekter.

USA prøvde å stanse byggingen gjennom sanksjoner mot involverte russiske selskaper. EU har vært mer splittet, Tyskland har ønsket den, men spesielt Ukraina og også Polen har vært sterke motstandere. For det ene risikerer landene å miste transittinntekter. Enda viktigere er det politiske presset de mener de kan bli utsatt for som ensidig avhengige kjøperland dersom de ikke skal fortsette å være transitland som Russland samtidig er av-

RUSSISKE RØRLEDNINGER:

Kartet gir et klart bilde av hvor dominerende det russiske gass-transportnett gjennom Ukraina og inn i Europa er. Det ble eksportert 184,9 BCM russisk tørrgass til Europa i 2020 og 17,2 BCM LNG (ca 12,5 mill. tonn LNG).

GJENNOM UKRAINA: Den samlede transportkapasiteten i de fire russiske ledningene gjennom Ukraina er 140 BCM i året, eller ca 1 550 TWh.

NORDSTREAM: Går fra Vyborg i Russland og under Østersjøen i 1 222 km og tar landfall i Greifswald i Tyskland. Transportkapasiteten er 55 BCM i året, eller ca 610 TWh. I drift i 2011-12. Eier er NordStream AG som ikke er berørt av sanksjonene mot NordStream 2. Leverer gass p.t.

NORDSTREAM 2: Går fra Ust-Luga nær St. Petersburg, ca 1 234 km og har en transportkapasitet på 55 BCM i året, som tvillingen NS1, og 610 TWh. Foreløpig suspendert og ikke sertifisert. Eier av Nord Stream 2 AG er Gazprom.

KILDER: BP, 2021, Wikipedia, 2022.

hengig av for å nå markeder lenger vest. En statssekretær i det polske utenriksdepartementet mente i 2019 at byggingen av NordStream 2 minnet om Molotov-Ribbentrop avtalen av 1939 som i praksis delte Sentra- og Øst-Europa mellom Nazi-Tyskland og Sovjetunionen.

FORBEDRET MARKEDSADGANG: For Russland er NordStream 2 motivert ut fra ønsker om å selge mer gass, og å erstatte deler av transittene i eksisterende rørledninger gjennom spesielt Polen, Slovakia og Ukraina. Rørledningene er etter hvert blitt gamle, lite effektive og koster mye i transporttariffer. Ved å gå rundt transittlandene i nord og sør vil den russiske markedsadgangen bedres. Samtidig vil de nettopp kunne øke sin innflytelse i det som er dagens transittland.

NordStream representerer den nordlige ruten, der Nordstream 2 utgjør en dobling av eksisterende kapasitet til totalt 110 BCM i året. Den sørlige ruten går fra Krasnodar regionen i Russland til den sør-vestlige delen av Svartehavet. Southstream til Bulgaria var den opprinnelige idéen, men ble skrinlagt i 2014. Den ble erstattet av Turkstream i 2020. Den ligger vest for Istanbul i Tyrkia. Hovedsakelig produseres gassen for alle destinasjoner i Nord-Vest Sibir gjennom et omfattende innenlands russisk nettverk. Etablering av de to nordlige og sørlige markedsrutene til Europa har vært sentralt i russisk energistrategi over de siste tiår.

OMSTILLINGER I VENDE? Den gjensidige energiavhengigheten mellom EU(-land) og Russland innebærer at sanksjoner og/eller ødeleggelser som rammer gasshandelen vil koste for begge parter, spesielt på kort sikt. EU trenger russisk gass. Russland trenger inntektene. Omstilling tar tid. Over litt lengre sikt kan imidlertid krigen i Ukraina føre til forsering av tiltak for energisparing og mer fornybar energi (vind, sol), sterkere satsing på gode hydrogenløsninger og kanskje kjernekraften får en renessanse innen EU. For Russland blir Kina et stadig viktigere marked, men det tar tid og innebærer store investeringer for å nå nivået på eksporten til EU. Reduksjon i russiske gassleveranser vil ramme både EU og Russland på kort sikt, mens den gjensidige avhengigheten kan for begge minskes på lang sikt.

ET MER GLOBALISERT GASSMARKED: For EU vil alternative leverandører av naturgass også være viktig. Her har spesielt marked-

ene for Liquefied Natural Gas (LNG) endret forsyningsbildet mye i senere år. Det er nå om lag 20 eksportører av LNG som alle kan nå Europa i et globalt marked, og som både Norge og Russland har som konkurrenter. Med globale markeder for LNG, og europeiske gasspriser som konvergerer mot asiatiske gasspriser, er gassmarkedet i ferd med å bli globalisert. Spesielt har USA utviklet seg fra å være en gassimportør, til å bli verdens største LNG-eksportør. LNG-handelen øker markedsmangfoldet og reduserer problemene med den russiske gassdominansen i Europa.

NORGE BLIR PÅVIRKET: Norge er Europas nest største olje- og gassland etter Russland og er påvirket av hva som skjer i et stadig mer integrert europeisk gassmarked. Det har nå nådd hver og en av oss som forbrukere gjennom norske strømpriser indirekte koplet til europeiske gasspriser. Selskaper og den norske staten får store inntekter med høye priser på all energihandel. Og Europa ønsker seg mer norsk gass.

På kort sikt er norsk gasseksport begrenset til å utnytte den kapasiteten som finnes i dag (ca 125 BCM i året).

I oktober 2022 skal imidlertid Baltic Pipe mellom Europipe II og Polen via Danmark åpne. Med en kapasitet på 10 BCM vil den bidra til nesten å fjerne Polens avhengighet av russisk gass. Om eksportkapasiteten for gass skal, kan eller bør økes ytterligere på sikt kan en LNG-terminal ved et av landanleggene i Sør-Norge vurderes, som vil gi mer fleksibilitet enn flere rørledninger i et stadig mer diversifisert og globalisert gassmarked.

Energiens geopolitikk er blitt en tydeligere ramme også for norsk energipolitikk.

OLE GUNNAR AUSTVIK er professor i politisk økonomi og i petroleumsøkonomi og arbeider ved Høgskolen i Innlandet på Lillehammer. Han er også utnevnt Senior Fellow ved Harvard Kennedy School, USA, og har tidligere arbeidet ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI), Handelshøyskolen BI og Statistisk Sentralbyrå.

